

Fatima Maslić,
Zavičajni muzej Travnika
Bosna i Hercegovina

ORGANIZIRANJE INFORMACIONE EDUKACIJE TURISTIČKOG CENTRA U REVITALIZIRANOM DIJELU TRAVNIČKE TVRĐAVE

Historijski podaci o Travnčkoj tvrđavi

Da je Travnik nastao mnogo prije vremena otomanskih osvajanja Bosne, kada se prvi put spominje u pisanim izvorima, vidljivo je po njegovom izrazito srednjovjekovnom položaju- teško pristupačnoj i dominantnoj stijeni koja je sa istočne strane zatvorena duboko usječenim tokovima potoka Šumeća i Hendeka. Jedini pristup Tvrđavi je bio moguć sa platoa Vlašića, odakle je grad bio najugroženiji.

Toponim Travnik ima čisto slavenske korijene. Prema Bojanovskom, po svim svojim karakteristikama spada u tipične srednjovjekovne utvrde druge polovice XIV stoljeća, mada nije isključen i njegov raniji nastanak, čak i u vrijeme Rimskog carstva.

Kod starijih istraživača je vladalo mišljenje da je Stari grad uglavnom sačuvao oblike srednjovjekovnog grada, iz vremena bosanskih vladara. Istraživanja osamdesetih godina prošlog stoljeća, dovela su do zaključka da je današnji izgled grada nastao u vrijeme Osmanskog carstva, kada je i nastao veći broj dogradnji i adaptacija, koje su bile u skladu s potrebama toga vremena (nova vrsta oružja i sl.). O tome nema pisanih tragova, ali karakteristike zidova- u prvom redu njihova debljina, tehnika zidanja i struktura, te vrsta i kvalitet vezivnog sredstva, govore u prilog ovoj činjenici.

Grad se sastoji od :

- Branič kula- bastion
- Dvorište uz kulu s cisternom
- Kazamat s cisternom
- Poligonalna kula (5)
- Obor
- Ostaci dimije s munarom
- Veliki obora s ostacima temelja stambenih objekata

Stanje očuvanosti

Na *Starom gradu Travniku* do sada su u nekoliko mahova vršeni konzervatorsko-restauratorski radovi finansirani iz sredstava tadašnjeg Republičkog fonda za kulturu

i općine Travnik, kao i sredstava kojima je raspolagao Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Bosne i Hercegovine, koji je ujedno inicirao i arheološka iskopavanja na ovoj utvrdi i izradio projekte revitalizacije, konzervacije i restauracije Tvrđave.

Naravno, treba istaći da je od posljednjih obimnijih konzervatorsko-restauratorskih radova na Tvrđavi, proteklo više od dvadeset godina, tako da je sasvim razumljivo da ima evidentnih oštećenja na objektu. U posljednje tri godine Zavičajni muzej Travnik je učinio značajne pomake kada je u pitanju početak poslijeratne faze obnove i revitalizacije Starog grada. Urađena je kompletna infrastruktura u segmentu elektrifikacije, vodovoda i kanalizacije, izvršena je sanacija manjih oštećenja na nekoliko unutrašnjih i vanjskih zidova, u donjem dijelu grada uređen je park sa scenom i gledalištem. U tome revitaliziranom prostoru Tvrđave, ove godine (2004.) je osmišljena i kulturna manifestacija "Ljeto na Starom gradu".

Sadržaj

Projekat Zavičajnog muzeja Travnik "*Organiziranje informativno-edukativnog turističkog centra u Travničkoj tvrđavi*", podržan je i usvojen ovih dana od Evropske Unije u okviru javnog poziva za podršku razvoja turizma i prezentacije kulturnog i prirodnog naslijeđa Bosne i Hercegovine.

Ukupan budžet iznosi *57.883,00 EURA*, od čega je Zavičajni muzej Travnik, kao nosilac projekta dužan osigurati 10% iznosa.

Cilj projekta je obnova i opremanje kule i kazamata u Starom gradu za potrebe organiziranja informativno-edukativnog turističkog centra u kome će se na multimedijalan način vršiti prezentacija kulturno-historijskog naslijeđa i prirodnih znamenitosti travničkoga kraja i šire regije.

Svrha projekta je spašavanje i zaštita graditeljskog naslijeđa, te njegova revitalizacija, kako na planu omogućavanja razgledanja cjelovitog kompleksa Tvrđave kao turističke atrakcije, tako i u oblasti plasmana dodatnih kulturnih sadržaja.

Očekuje se da će novi kvalitet prezentacije kulturnog naslijeđa grada Travnika i okolice privući interes javnosti, čime će se povećati broj posjeta na Tvrđavi, što će pozitivno utjecati i na opći kvalitet turističke ponude na regiji.

Projekat prati utvrđene mjere, programe i strategiju razvoja ekonomske regije centralna Bosna (*EURED*) i predstavlja doprinos realizaciji utvrđenih širih ciljeva za razvoj Bosne i Hercegovine.

Primjer:

- Održivost turizma kroz iskorištavanje geostrateškog položaja regije centralna Bosna;
- Uvezana turistička i promotivna ponuda regije; i
- Zaštita autohtonog historijskog naslijeđa-srednjovjekovna tvrđava Stari grad.

Specifični ciljevi

1. Zaštita kulturno-historijskog naslijeđa

U okviru nadležnosti Zavičajnog muzeja na održavanju i zaštiti graditeljskog naslijeđa u gradu Travniku, od 1950. godine ova ustanova je uključena u aktivnosti na obnovi i revitalizaciji Starog grada. S obzirom da način osiguranja sredstava za te svrhe nikada nije sistemski riješen, aktivnosti se događaju povremeno, bez kontinuiteta. Za obnovu cijeloga Komplexa potrebno je osigurati znatna sredstva. Ulaganje u Stari grad može biti opravdano samo ukoliko počiva na samoodrživoj osnovi i daje pretpostavke za održavanje cijeloga Komplexa, što ovaj projekat i omogućava.

Obnavljanjem jednog dijela Travničke tvrđave, spasit će se od daljnjeg propadanja kula i kazamat, dva kapitalna objekta koji imaju značajnu kulturno-historijsku vrijedost. Uz njih će se urediti okolni prostor i obnoviti nekoliko zidova s prilazom koji predstavljaju komunikaciju prema gornjem dijelu Tvrđave, trenutno zatvorenom za razgledanje. Uz prethodne aktivnosti na uređenju parka u donjem dijelu grada u okviru programa "Živo naslijeđe", ovim projektom se proširuje revitalizacija Tvrđave i na drugim dijelovima Staroga grada i osigurava njihova zaštita za budućnost.

2. Proširenje djelatnosti Muzeja

Obnavljanjem kule se dobiva novi kapacitet za smještaj stalne izložbene postavke na kojoj će biti prezentiran muzejski materijal koji, zbog deficitarnog prostora, decenijama leži u depou, skriven od pogleda javnosti. Muzejska ekspozicija će se sastojati od dva segmenta:

- dokumentarne izložbe smještene na spratu, putem fotografija, crteža, legendi i pratećih tekstova, koja daje pregled kulturno-historijskih znamenitosti travničkog kraja, i
- putem etnološke izložbe smještene u prizemlju objekta, kojom će se prezentirati način života i običaji stanovnika travničkoga kraja.

Organiziranjem stalnih izložbenih postavki u kuli, Muzej će proširiti svoju izložbenu djelatnost izvan matične zgrade, na novu lokaciju, u tvrđavi Stari grad.

Obnovljeni prostor kazamata otvara mogućnosti za multimedijalna događanja (filmske projekcije, radionice, savjetovanja, promocije, kamerne koncerte i igrokaze, povremene izložbe i druge sadržaje), kojima će se prezentirati tekuća stvaralačka produkcija u okviru lokalne zajednice, ali i šire.

3. Održavanje tvrđave dopunskom djelatnošću

Nakon stavljanja u funkciju Informativno-edukativnog turističkog centra u obnovljenim prostorima kule i kazamata, Stari grad će obavljati dopunskim djelatnostima, kao što je ugostiteljska djelatnost (ljetna bašta), trgovina (punkt za prodaju razglednica, publikacija, suvenira), organiziranje mini zoo-vrta, vodička

služba i dr. Predviđeno je da se otvori radno mjesto animatora-kustosa pedagoga, jednog pomoćnog radnika (domar-vrtlar), prodavača-biletara, četiri ugostiteljska radnika i dr.

Samoodrživost projekta

Srednjovjekovna tvrđava Stari grad predstavlja značajan kulturni resurs zanimljiv za različite subjekte, kao što su Turistička zajednica, ustanove, udruženja, pojedinci koji se bave kulturnim i društvenim radom. Svi oni imaju i obavezu da ulažu u očuvanje i obnovu ovoga nacionalnog spomenika kulture, koji zaslužuje poseban društveni tretman. O tome govori i zakonska potpora, na žalost za sada jedina, kojom se regulira odnos javnih fondova prema kulturnom naslijeđu.

Na osnovu Uredbe o dopuni Uredbe o članarinama u turističkim zajednicama i Uredbe o dopuni Uredbe o boravišnoj taksi ("Sl. Novine Federacije BiH", br. 35. od 3. 07. 2004.), *turističke zajednice su dužne namjenski izdvojiti 20 % ostvarenih sredstava od članarina i isto toliko od boravišne takse za očuvanje, konzerviranje i obnavljanje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa.*

Realizacija ove Uredbe će stupiti na snagu 2005. godine, što je veoma značajna činjenica kada je u pitanju pronalaženja sistemskih rješenja osiguranja sredstava za zaštitu kulturnog i prirodnog naslijeđa.

Poteškoće vezane za održavanje objekata i njihove zaštite, donekle će se umanjiti zahvaljujući i prihodima koje će donositi prodaja ulaznica, propagandnog materijala, suvenira, izdavanje prostora kazamata za organiziranje programa i dr.

Metodologija

Projekat će se sastojati od četiri faze:

- I. FAZA: Pribavljanje potrebne planske i financijske dokumentacije.
- II. FAZA: Građevinsko- izvedbeni radovi na sanaciji kule i kazamata.
- III. FAZA: Opremanje prostora za dokumentarnu i etnografsku postavku i prostora za multimedijalne sadržaje.
- IV. FAZA: Organiziranje izložbenih postavki u kuli i pokretanje programskih aktivnosti u kazamatu.

U realizaciju projekta je uključen Zavičajni muzej Travnik i Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Bosne i Hercegovine. Projekat mora poštovati zahtjeve konzervatorsko-restauratorske struke i sačuvati autentičan izgled objekata u procesu njihove sanacije i revitalizacije, tj. primjene konačne namjene-organiziranja Informativno-edukacionog turističkog centra.

Projekat se uklapa u ranije inicijative zaštite i spašavanja Travničke tvrđave, što predstavlja jednu od osnovnih djelatnosti Muzeja i šire društvene zajednice. Sadašnji projekat se nadovezuje na prvu fazu projekta restauracije i revitalizacije Tvrđave, realizirane 2002. godine u saradnji s NVO Fondacijom u okviru programa "Živo naslijeđe" (*Zajednički program King Baudouin fondacija Belgija i Fonda otvoreno društvo*). Projekat je u većoj mjeri podržan od lokalne zajednice. U donjem dijelu

Tvrđave je urađena infrastruktura (elektrifikacija, vodovod i kanalizacija) i instalirana je rasvjeta. Na 1500 m², organiziran je park s pozornicom, gledalištem, objektom za višenamjenke svrhe (kino-kabina), što je omogućilo da se na tome prostoru ove godine, u toku ljeta, organizira ljetno kino, koncerti, predstave i druge kulturne manifestacije.

Ciljane grupe

Turistička zajednica Srednjobosanskog kantona, kao jedna od ciljnih grupa, konsultirana je u vezi zajedničkog djelovanja po implementaciji projekta, u cilju poboljšanja rada u budućnosti i maksimalnog uključivanja u programske aktivnosti koje nudi Informativno-edukativni turistički centar u Travničkoj tvrđavi.

Neformalna grupa građana (čine je subjekti koji se na nivou lokalne zajednice bave kulturnom djelatnošću), također spada u ciljnu grupu ovoga projekta i uvrštena je kroz konsultacije i dosadašnju saradnju s Muzejem u značajne izvršioce u oblasti produkcije kulturnih sadržaja u okviru programskih aktivnosti Informativno-edukacionog turističkog centra u Travničkoj tvrđavi.

Pored toga što projekat predstavlja nastavak akcije na spašavanju i zaštiti Tvrđave, on se uklapa u inicijative za poboljšanje razvoja i obogaćivanja, te uvođenja kvalitetnijeg sadržaja u turističku ponudu na regiji, ali i šire, kao doprinos kvalitetnijoj turističkoj ponudi Bosne i Hercegovine u cijelosti.

Realizacija projekta je od višestruke koristi za širu lokalnu zajednicu u smislu obogaćivanja i podizanja kvaliteta turističke ponude na regiji, stvaranjem novih turističkih atrakcija, što će posredno povećati broj turista u budućnosti i osigurati njihovu veću pokretljivost na prostoru regije. Naprimjer, relacija Sportsko-rekreativni centar "Babanovac" na Vlašiću i grad Travnik, "grad muzej" sa sačuvanom autentičnom arhitekturom iz različitih epoha, Zavičajnim muzejem, rodnom kućom nobelovca Ive Andrića, srednjovjekovnom Tvrđavom s Informativno-edukacionim turističkim centrom i tekućom kulturno-zabavnom produkcijom ostvarenom u organizaciji subjekata koji se na nivou lokalne zajednice bave kulturnim radom.

Projekat donosi korist lokalnoj zajednici i subjektima koji se bave kulturnim radom (ustanove, udruženja, nevladine organizacije, pojedinci), čiji interes je usmjeren prema mogućnosti korištenja revitaliziranog prostora srednjovjekovne Tvrđave, u cilju plasmana i prezentacije bogate i raznovrsne produkcije kako domaćim tako i inostranim turistima, te lokalnom stanovništvu. Program kulturno-zabavne djelatnosti će biti usmjeren prema zanimanju turista i imat će edukativni karakter. Primjera radi, prema dogovorenim terminima turističkih posjeta, organizirat će se nastupi folklornih ansambala, projekcije dokumentarnih filmova o kulturnom naslijeđu, tradiciji i običajima kraja, znamenitim ličnostima, i dr., manje pozorišne predstave tematski vezane za prošlost, tradiciju i običaje travničkog kraja itd. Likovni umjetnici će kontinuirano priređivati samostalne i grupne izložbe, organizirati kreativne radionice i dr.

Jedan od najreprezentativnijih simbola Travnika u kulturološkom i turističkom smislu bit će, u jednom svome značajnom segmentu, spašen od propadanja i zaštićen za budućnost, a prezentirani koncept korištenja, nadamo se, ostvarit će njegovo puno, sadržajno oživljavanje u skaldu sa zahtjevima savremenog trenutka.

Projekt

Spašavaju se od propadanja dijelovi Komplexa srdnjovjekovne tvrđave Stari grad i postaju dostupni turistima.

U okviru stalne izložbene postavke u kuli prezentiran je muzejski materijal koji je do tada decenijama bio skriven od pogleda javnosti i zbog nedostatka prostora čuvan u muzejskom depou.

Turistička zajednica SBK proširenje svoju djelatnost, povećava broj radnih mjesta. Povećava se kvalitet turističke ponude na regionalnom nivou i ostvaruje se nova turistička atrakcija, do sada jedinstvena na širem području regije centralna Bosna.

Projekat osigurava nove lokacije za plasman multimedijalnih programskih sadržaja ustanova, udruženja i drugih subjekata iz oblasti umjetničkog i kulturnog života grada. Općenito, stvara se mogućnost za povećanje kulturne i umjetničke produkcije na nivou lokalne zajednice (promocije, izložbe, koncerti, folklorni nastupi, projekcije, radionice i dr.).

Nakon implementacije projekta u cilju popularizacije nove turističke ponude, izraditi turističke vodiče, vodiče kroz izložbe, afiše, kataloge o pojedinim programskim sadržajima, CD o Informativno-edukacionom turističkom centru koji djeluje u tvrđavi Stari grad, kao i web stranicu o istom, s prikazom planiranog mjesečnog programa aktivnosti, informativne table uz cestu na ulazu i izlazu iz grada.

Projektom se ostvaruje mogućnost za revitalizaciju ostalih dijelova tvrđave Stari grad, nastavak obnavljanja zidova u cilju spašavanja i zaštite cijelog Komplexa, te proširenja i obogaćivanja turističke ponude, čime bi se otvorile nove atrakcije, kao što je organiziranje mini zoo-vrta i dr.

Finansiranje se planira iz slijedećih izvora:

- sufinansiranje iz općinskih i kantonalnih izvora u segmentu proširenja muzejske djelatnosti,
- prihodi stečeni kroz turističke aranžmane, posjete turista Tvrđavi i konzumiranje ponuda Informativno-edukacionog turističkog centra na Tvrđavi,
- prihodi od prodaje ulaznica, suvenira, knjiga, umjetničkih slika, iznajmljivanje
- prostora za održavanje seminara, radionica, predavanja, nastupa umjetničkih
- grupa (pozorišnih, muzičkih, folklornih) itd.,
- prihodi od ugostiteljskih usluga, i
- donacije.